

پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

کارنامه پروش

شماره ۴

خلاصه پژوهش:

بررسی تأثیر نظام موجود جبران خدمات معلمان بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

پژوهشگر:

دکتر علیرضا محمدی

پژوهشگر پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

ناظر:

استاد عبدالحسین نفیسی

زمان اتمام:

خرداد ۱۳۹۶

مرتبط با مأموریت های:

معاونت برنامه ریزی و توسعه منابع وزارت آموزش و پرورش و شورای عالی آموزش و پرورش

تنظیم و ویرایش:

کمیته اشاعه و کاربرست یافته های پژوهشی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

خرداد ۱۳۹۷

مقدمه

با توجه به نقش راهبردی معلمان در تحقق اهداف آموزشی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، توجه به ابعاد شغلی معلمان به خصوص ابعاد انگیزشی و مساله حقوق و دستمزد آنان اجتناب ناپذیر مینماید. اهمیت طراحی موثر نظام پرداخت هنگامی بیشتر ملموس می شود که بدانیم بیش از ۹۰ درصد از اعتبارات هزینه ای وزارت آموزش و پرورش به جبران خدمات کارکنان اختصاص می یابد، حال آنکه بر اساس نظام های متداول پرداخت، بین حقوق و مزایای پرداختی و کار انجام شده رابطه ی متناسبی وجود ندارد. در نظام های سنتی، اطمینان و تضمین برای دریافت معین وجود دارد و از لحاظ حسابداری نظام پرداخت ساده می باشد و رقابتی بین افراد وجود ندارد. ارزشیابی در این شیوه پرداخت بسیار کلی است و بر اساس ملاک های محدودی صورت می پذیرد.

بیان مساله

نظام جاری جبران خدمات معلمان بر اساس طرح حقوق همسان بنا شده است و در آن عامل اصلی تعیین حقوق، مدرک تحصیلی و سنوات خدمت معلمان میباشد. شواهد محکمی دال بر ارتباط کیفیت تدریس با مدرک تحصیلی بالاتر وجود ندارد. لذا نظام ساده پرداخت حقوق که بر اساس سنوات خدمت و مدرک تحصیلی بنا شده است شاید میزان کارآیی معلم و دستاوردهای آموزشی دانش آموزان را نشان نداده و کارآترین مدل برای جذب، ایجاد انگیزه و حفظ معلمان نباشد.

هدف اصلی پژوهش:

* شناسایی تأثیر نظام موجود جبران خدمات معلمان بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

اهداف فرعی:

- * شناسایی تأثیر سابقه خدمت معلمان بر میزان دریافتی آنان
- * شناسایی تأثیر میزان تحصیلات معلمان بر میزان دریافتی آنان
- * شناسایی تأثیر میزان دریافتی معلمان بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان
- * ارائه راه کارهای مناسب، جهت بهبود نظام جبران خدمات موجود معلمان با توجه به نتایج برگرفته از اهداف فوق و اسناد بالادستی به ویژه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

نمونه، جامعه و روش تحقیق:

داده ها، جامعه، نمونه و روش تحقیق در این مطالعه به دو بخش تقسیم می گردند. بخش نخست معطوف به عوامل موثر بر میزان دریافتی کارکنان آموزشی مدارس دولتی است و بخش دوم معطوف به عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با تاکید بر حقوق و مزایای معلمان می باشد.

در بررسی بخش نخست، از داده های احکام حقوقی ۸۱۷۰ نفر از کارکنان وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۴، شامل ۲۹۵۰ نفر مرد و ۵۲۲۰ نفر زن که حدود ۷۳ درصد آنها در مناطق شهری و بقیه در مناطق روستایی مشغول به خدمت بودند استفاده شد. احکام حقوقی علاوه بر میزان حقوق، نشان دهنده جنسیت، محل خدمت، سابقه خدمت، مدرک تحصیلی، پست شغلی و ... می باشد.

برای پاسخ به بخش دوم مطالعه از داده های حاصل از مطالعه بین المللی روند آموزش ریاضی و علوم (تیمز)^۱ سال ۲۰۱۵، که توسط پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش و در چارچوب مدل انجمن بین المللی ارزیابی پیشرفت تحصیلی (IEA)^۲ برای پایه هشتم در درس علوم و ریاضی انجام شده، استفاده شد. ۶۱۳۰ دانش آموز در آزمون تیمز سال ۲۰۱۵ شرکت داشته اند. این دانش آموزان از ۲۵۰ مدرسه و ۲۵۱ کلاس درس بوده اند.

در بخش نخست مطالعه، متغیر وابسته، لگاریتم میزان حقوق مندرج در احکام حقوقی کارکنان قبل از کسورات یا به عبارتی در آمد ناخالص آنها می باشد. حقوق معلم تابعی از سابقه خدمت، مدرک تحصیلی، پست سازمانی، جنسیت و محل خدمت در نظر گرفته شده بود.

در بخش دوم و بررسی اثر حقوق و دستمزد معلم بر پیشرفت تحصیلی دانش آموز با استفاده از تابع تولید پیشرفت تحصیلی در مقطع زمانی مشخص از مدل اثرات ثابت^۳ دانش آموز استفاده شد. وجود نمرات دروس مختلف در مطالعات تیمز امکان استفاده از این مدل را فراهم نموده است (دروس علوم و ریاضی). از آنجا که هر درس توسط معلم جداگانه ای تدریس می شود برای هر دانش آموز-درس، ویژگی های معلمی که آن درس را به دانش آموزان هر کلاس تدریس می کند، به طور متناظر قابل احصا است. این روش به محقق امکان می دهد تمام ویژگی های مشاهده نشده فردی و خانوادگی دانش آموز را که با تغییر درس ثابت می مانند،^۴ کنترل نماید. داده های مقطعی مورد استفاده در این مطالعه، بررسی رابطه حقوق و دستمزد معلمان دروس مختلف با نمرات دانش آموزان در این درس را در یک مدرسه در سال معین ممکن می سازد.

یافته های پژوهش

به منظور شناخت الگوی حاکم بر نظام پرداخت در کشور، ابتدا میزان اثرپذیری دریافتی معلمان از سابقه خدمت و مدرک تحصیلی آنان مورد بررسی قرار گرفته است. سپس اثر هر یک از موارد موثر بر میزان دریافتی معلمان در کنار سایر ویژگی های معلم بر پیشرفت تحصیلی بررسی شد. برای پاسخ به بخش دوم مطالعه از داده های حاصل از مطالعه بین المللی تیمز ۲۰۱۵، استفاده شد.

نتایج بخش نخست، نشان می دهد متغیرهای سابقه خدمت و مدرک تحصیلی، ۸۳ درصد از تغییرات حقوق و مزایای معلمان را تبیین می کند. اثر سابقه خدمت بر میزان دریافتی مثبت و معنادار بوده و بیشترین نقش را در توضیح تغییر میزان دریافتی معلمان دارا است. به ازای هر سال سابقه خدمت بیشتر، ۳٫۶ درصد میزان حقوق دریافتی افزایش می یابد. البته روند افزایش حقوق، روندی کاهنده دارد؛ این امر با توجه به اینکه افزایش حقوق ناشی از مواردی مانند حق عائله مندی، حق اولاد، ارتقای مدرک تحصیلی و ... در اوایل خدمت رخ می دهد، دور از انتظار نیست.

1- Trend in International Mathematics and Sciences (TIMSS)

2- International Association for the Evaluation of Educational Achievement

3- Fixed effects model

4-subject-invariant

اثر **میزان تحصیلات** نیز بر میزان دریافتی اثر مثبت و معنادار دارد. دارا بودن مدرک فوق دیپلم، لیسانس و بالاتر از لیسانس به ترتیب ۶ درصد، ۱۳ درصد و ۲۰ درصد میزان حقوق دریافتی معلم را در قیاس با حقوق معلمی با مدرک دیپلم، افزایش می دهد. برآورد مدل نشان می دهد که مردان حقوق بالاتری نسبت به زنان با موقعیت مشابه، دریافت می کنند که این تفاوت از نظر آماری معنادار است. احتمالاً این امر ناشی از وجود بندهای حق تاهل و عائله مندی در احکام حقوقی مردان می باشد.

با توجه به اختصاص حق مسئولیت به مدیران، معاونان و ...، طبق انتظار دارا بودن پست سازمانی بر میزان دریافتی اثر مثبت دارد. دارا بودن **پست سازمانی**، به میزان ۱۷٫۸ درصد میزان دریافتی معلم را افزایش می دهد.

خدمت در مناطق شهری، موجب کاهش میزان دریافتی در مقایسه با افراد مشابه در مناطق روستایی می شود. معلم شاغل به خدمت در مناطق شهری، با فرض ثابت در نظر گرفتن سایر شرایط در مقایسه با معلم مشابه در مناطق روستایی به میزان ۷ درصد دریافتی کمتری دارد.

نتایج بخش دوم مطالعه حاکی از رابطه مثبت و معنی دار بین **سابقه خدمت معلم** با پیشرفت تحصیلی دانش آموز است. بر این اساس افزایش سابقه خدمت معلمان، بر پیشرفت تحصیلی دانش آموز اثر مثبت و معنی دار دارد، اما این اثر مثبت روندی کاهنده دارد؛ بدین معنی که هر چه میزان سابقه خدمت بیشتر می شود اثر افزایش سنوات کاری بر پیشرفت تحصیلی کمتر خود را نشان می دهد.

فارغ التحصیلی معلمان در رشته های مرتبط با تدریس و حضور آنها در مراکز تربیت معلم و تربیت دبیر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان اثر قابل توجهی دارد. ضریب متغیر فارغ التحصیلی معلم در رشته مرتبط از مراکز تربیت معلم و تربیت دبیر حاکی از اثر مثبت بر پیشرفت تحصیلی دانش آموز می باشد. نتایج مویید آن است که گذراندن دوره های تربیت معلم و دبیری در رشته های مرتبط با موضوع تدریس توسط معلم می تواند به میزان ۱۵ واحد (با لحاظ میانگین ۵۰۰ و انحراف معیار ۱۰۰ برای نمرات کسب شده دانش آموزان کشورهای شرکت کننده در آزمون تیمز) نمرات کسب شده را افزایش دهد. این میزان تاثیر در مقایسه با سایر متغیرهای مورد بررسی موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموز قابل توجه است. حضور معلمی با رشته مرتبط با موضوع تدریس، اما بدون گذراندن دوره های تربیت معلم و دبیری، تفاوت معناداری با حضور معلم غیرمرتبط با موضوع تدریس بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ندارد.

حضور معلمی با مدرک کمتر از کارشناسی در مقایسه با حضور معلمی با مدرک کارشناسی، اثر منفی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموز دارد اما این رابطه به لحاظ آماری معنادار نمی باشد. حضور معلمی با مدرک تحصیلی بالاتر از کارشناسی، در مقایسه با حضور معلمی با مدرک کارشناسی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموز در درس مورد بررسی اثر مثبت و معنادار دارد.

طبق برآورد مدل رگرسیون، **پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با لگاریتم حقوق ماهانه معلم رابطه ای مثبت و معنادار دارد. حقوق بالاتر معلمان میتواند موجب بهبود پیشرفت تحصیلی دانش آموزان از طریق تلاش بیشتر معلم، جذب افراد با کیفیت تر به**

حرفه معلمی یا ایجاد انگیزه برای ماندن در مدارس شود. بدین ترتیب منطقی است که نظام آموزشی، حقوق و مزایای دریافتی معلمان را با عملکرد دانش آموزان و عوامل موثر بر عملکرد دانش آموزان پیوند دهد و از این ابزار سیاستی به منظور بهبود یادگیری دانش آموزان استفاده نماید.

بخش عمده تغییرات حقوق و دستمزد معلمان به واسطه سابقه خدمت و مدرک تحصیلی قابل تبیین است. این امر نشان از قرابت نظام جاری جبران خدمات معلمان با الگوی نظام هماهنگ پرداخت دارد که کارایی آن به طور جدی مورد تردید است. همچنین نتایج از اثرپذیری پیشرفت تحصیلی دانش آموزان از میزان دریافتی معلمان حکایت دارد. با این وجود، در نظام جبران خدمات معلمان سازوکاری برای جبران و تشویق عملکرد بهتر معلم در فرایند یادگیری دانش آموزان دیده نشده و بین معلم واجد شرایط و موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموز و معلم فاقد شرایط تفاوتی دیده نمی شود.

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر ارج نهادن به سرمایه انسانی، عدالت محوری در دریافت خدمات نیروی انسانی، بهبود روش گزینش نیروی انسانی، ایجاد زمینه لازم برای رشد کارکنان، رعایت عدالت در پرداخت، جذب و ساماندهی نیروی انسانی بر اساس نیازها، ارتقای کیفیت تربیت معلم، اعتلای منزلت اجتماعی و ایجاد انگیزه در معلمان، استقرار نظام رتبه بندی، استقرار نظام مبتنی بر شایستگی و استقرار نظام تاکید شده است. بدیهی است برای تامین این اهداف، تغییر نظام پرداخت حقوق اجتناب ناپذیر باشد.

در نیل به هر یک از اهداف مذکور به طور عام و در راستای پیاده سازی طرح رتبه بندی معلمان به طور خاص، نظام جبران خدمات نقشی پررنگ و محوری ایفا می کند. نظام جبران خدمات ابزاری مدیریتی در دست تصمیم گیران و مدیران در دستیابی به این اهداف به شمار آمده و اصلاح آن در راستای دستیابی به اهداف آموزش و پرورش، باید سرلوحه تحول نظام آموزشی قرار گیرد.

بحث، نتیجه گیری و پیشنهادها:

نتایج بر همسویی نظام جاری جبران خدمات با نظام پرداخت همسان^۵ و ناکارآمدی نظام جاری جبران خدمات در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و ضرورت بازنگری این نظام اشاره دارد. نظام جاری جبران خدمات معلمان که در آن سابقه خدمت و میزان تحصیلات معلمان مبنای اصلی تعیین میزان پرداخت به معلمان را مشخص میکند نمی تواند به صورت موثر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و تامین اهداف آموزشی عمل نماید و از انعطاف لازم برای جبران خدمات معلمان به ویژه جبران خدمات معلمان با کیفیت، بانگیزه و شاغل در حوزه های درسی و جغرافیایی مواجهه با کمبود نیرو برخوردار نیست. اصلاح نظام جبران خدمات به گونه ای که در آن علاوه بر لحاظ سابقه بیشتر، مدارک دانشگاهی و گواهینامه ها، دانش و مهارت معلمان در کسب و به کارگیری مهارت های آموزشی مرتبط با بهبود یادگیری دانش آموزان مورد توجه قرار گیرد، ضرورت دارد.

با مروری بر ادبیات موجود در زمینه اصلاح نظام جبران خدمات معلمان، اهداف زیر از جمله اهداف اصلی می باشند:

* تعیین میانگین حقوق معلمان به گونه ای که آموزش و پرورش بتواند افراد با استعداد مورد نیاز خود را از بازار کار جذب نماید.

* تعیین میزان افزایش حقوق مورد نیاز برای اینکه مناطق دورافتاده روستایی، مناطق غیر برخوردار، مدارس دچار ضعف آموزشی و همچنین حوزه های درسی دچار کمبود معلم بتوانند برای جذب معلمان با استعداد رقابت کنند.

* منوط نمودن دریافت بخشی از حقوق و مزایا به پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. برنامه حقوق همسان فاقد این مؤلفه است.

* تعیین چشم اندازی آموزشی که بتواند با گذشت زمان به عنوان کانونی برای توسعه حرفه ای معلمان و هدفی برای بهبود شیوه آموزشی معلمان مورد استفاده قرار بگیرد. ایجاد یک نظام ارزیابی عملکرد که شیوه آموزشی هر معلم را بر اساس سطوح مختلف عملکرد در چشم انداز آموزشی جدید اندازه گیری کند و نتایج آن بتواند در ساختار پرداخت مبتنی بر دانش و مهارت مورد استفاده قرار گیرد.

موضوعات پیشنهادی برای پژوهش های بعدی

شناسایی و معرفی انواع الگوهای مورد استفاده در کشورهای مختلف برای جبران خدمات معلمان و تدوین الگوی نوین نظام جبران خدمات معلمان در راستای پیشرفت تحصیلی دانش آموزان میتواند از جمله موضوعات پیشنهادی برای پژوهش های بعدی باشد.

پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

گروه پژوهشی اقتصاد و نیروی انسانی پژوهشکده تعلیم و تربیت برگزار می کند

بررسی تأثیر نظام موجود جبران خدمات معلمان بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

نخست ارائه یافته های پژوهشی با عنوان:

مهندس عبدالحسین نفیسی

با نظارت:

دکتر علیرضا محمدی

با ارائه:

پژوهشگران و صاحب نظران حوزه اقتصاد آموزش و پرورش
و مدیریت منابع انسانی

با حضور:

زمان: روز چهارشنبه ۹۶/۶/۸ ساعت ۱۰ الی ۱۲
مکان: ایرانشهر شمالی، کوچه شهید دهقانی نیا (خسرو)، پلاک ۶، طبقه ۶،
سالن جلسات پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

یکی از ماموریت‌های اصلی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش عبارتست از: تولید دانش کاربردی، نشر و اشاعه یافته‌های پژوهشی برای شناخت بهتر وضعیت موجود نظام آموزش و پرورش و ارتقاء سطح تصمیم‌سازی/تصمیم‌گیری درباره مسایل آموزش و پرورش کشور از رهگذر تسهیل فرایند کاربست یافته‌های پژوهشی پژوهشگاه در راستای این ماموریت، اقدام به طراحی و اجرای پژوهش‌های مورد نیاز آموزش و پرورش کشور و انتشار یافته‌های پژوهشی می‌نماید و کاربران نتایج پژوهش‌های آموزشی و تربیتی که تصمیم‌سازان/تصمیم‌گیران، مجریان آموزش و پرورش کشور، مدیران، معلمان مدارس، والدین و سایر گروه‌های ذیربط هستند، بطور مستمر در جریان آخرین یافته‌های پژوهشی قرارگرفته و امید می‌رود از این رهگذر، فرایند تصمیم‌گیری و عمل در تعلیم و تربیت، از کیفیت مناسب‌تری برخوردار شود. از سوی دیگر، اشاعه یافته‌های پژوهشی، به منزله یکی از مولفه‌های اصلی نظام پژوهشی و راهکار توسعه تربیت پژوهش بنیاد، فاصله بین پژوهش و اجرا را کاهش داده و زمینه گفتگوی موثر بین پژوهشگران و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش و دستیابی به فهم مشترک در مورد پدیده‌های تربیتی را شکل می‌دهد.

هدف این نشریه که با عنوان **کارنامه پژوهش** منتشر می‌شود معرفی یافته‌های پژوهش‌های مهم و مآلاً تسهیل مسیر تاثیر تحقیقات بر تصمیم‌گیری‌های ارکان نظام آموزش و پرورش کشور و اعتلاء فرهنگ پژوهشگری و پرسشگری است. آنچه در این قالب انتشار می‌یابد خلاصه کاربردی مهمترین پژوهش‌های انجام شده در پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش است. لطفاً نظرات ارزشمند خود درباره این نشریه و محتوای آن را برای ما ارسال فرمایید.

پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

نشانی: تهران، خیابان شهید سپهبد قری، نرسیده به پل کریم خان زند، نبش کوچه شهید باقری قصرالدشتی، پلاک ۱۸۱

، کد پستی ۱۵۸۴۷۴۳۵۱۷، تلفن دفتر پژوهشگاه: ۸۸۴۳۲۷۰ فکس: ۸۸۳۱۰۷۹۴

رایانامه رئیس پژوهشگاه: head@rie.ir